

הארץ

הארץ
www.haaretz.co.il
יום רביעי ח' בסיון תשפ"ה
4 ביוני 2025

תחרות של התאחדות
האדריכלים תחפש
אחר הצעות לתכנון
מוצבים

4

"זומבים וסופרים אוכלים את בשר הקורבנות שלהם"

שיטוט מקרי בשבוע הספר הצית באמיר חרש רעיון לספר אפוקליפטי שמבוסס על רומן המופת של י.ח. ברנה. עם צאת "שכול וכישלון וזומבים" הוא מספר למה עדיף לקרוא ספרות אימה מאשר לצפות בחדשות ומה אפשר ללמוד מגודזילה

גילי איזיקוביץ

צילום: אבישג שאר-ישוב

רוסף חיים ברנה, הסופר, המבקר, המוציא לאור ומי שהיה מצפוני הנזקב של היישוב העברי, מת ב-2 במאי 1921. הוא היה בן 40, נטוש על ידי אשתו ובודד, נערץ אבל עני גמור. הוא שכן חדר בבית משפחת יצקר בין הפר' דסים בדרך ליפו. צבע קירותיו החיצוניים העניק לו ברבים את הכינוי "הבית האדום". בו קר קודם הטילו פורעים ער' בים מצור על הבית, שבו שהו כמה מהדיירים הקבועים. חל' קם — בהנהגת ברנה — סירבו לעלות לרכב פינוי שהגיע, בטענה שדיירים בעלי משפ' חות צריכים להימלט לפנייהם. למחרת, כשניסו לברוח, נתק' לו בהמון ערבי במסע הלוויה. שיש, בהם גם ברנה, נרצחו באכזריות.

כשספרו האחרון, הרומן "שכול וכישלון", יצא שנה לפני מותו, ברנר כבר רכש את מעמדו כמבקר אכורי של ההנהגה הציונית. המוות הפך אותו לדמות מיתית – מי ששירים נכתבים עליו, יצירות ומחקרים מוקדשים לו ודמויות ביצירות אחרות נק' ראות על שם גיבורים בספריו ש־צו. הסופר אמיר חרש בחר להנציח אותו בדרך משלו. מה היה קורה אילו במקום המון זועם, היה מוקף הכית האדום כזומכים? מה אם פרעות תרפ"א היו בעצם ביטוי למגפה שכססה בנפשותיהם של יושבי הארץ? ואם כך, איך היו נראים הימים האחרונים של יוש' בי בית יצקו, הבית האדום המוקף חומה, כשבחורץ וזמכים צמאי דם מריחים את הבשר החי וממתינים להסתער? ברנר של חרש קורא להם פגרים חיים ובקיצור – "הפגחים".

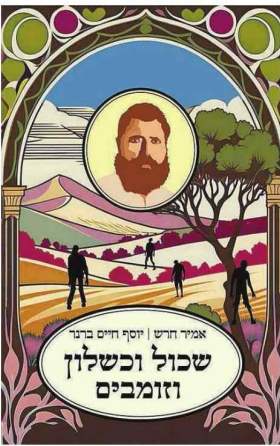
"עשיתי שני מאמצים סותרים: האחד שזה יהיה כמה שיותר ברנ' רי בניגון, בשפה, אפילו באיות, והשני שזה יהיה כמה שיותר קריא ונהיר", חרש צוחק. "אני מאוד מאמין בספרות קריאה אבל לא נותן לאמונה הזאת למנוע ממני לעשות דברים משונים ומ' רכבים לשונית".

זאת לא הפעם הראשונה שח' רש כותב על זומבים או על מפלצות אחרות, אבל הערכוב שהוא עושה ב"שכול וכישלון וזומבים", בין ז'אנר האימה ובין הדמות הספרור'ית המיתית של ברנר הוא הברקה. "שכול וכישלון וזומבים" שלו (הוצאת עם עובד) הוא ניסוי ספ' רותי חכם ומענג שמשלב בין הרצון של חרש להיות נאמן ככל האפשר לסגנון ולאסתטיקה של ברנר לבין השפעות של ספרות אפוקליפסה, מציאות אלטרנטיבית ומפלצות. חרש עשה זאת בהשראת פרויקט בריטי דומה: "גאוה ודעה קדומה וזומבים", פרודיה על "גאוה ודעה קדומה" של ג'ייז אוסטן, שכתב סת גראהם גרין (והפכה לקומדיית אימה ב-2016).

כשעבד על ספר הזומבים הרא' שון שלו, רומן אימה למתבגרים בשם "אימה בראשון מערב" (2023), חרש צרך באובססיביות סרטים וסדרות כסוגה, חיפש זומ' בים בעברית ולא מצא. הרעיון לספר הנוכחי התחיל בעקבות בדיחה שהצחיקה אותו בומן שבי' קר בשבוע הספר.

"הסתובבתי עם חברה והצחק אותנו לחשוב איזה ספר וזמבים אפשר לכתוב בהשראת ספרים מוכרים. השתעשענו עם כל מיני כותרים, 'דירה להשכיר וזומבים', 'מעשה בחמישה בלונים וזומבים'.

כשאמרנו 'שכול וכישלון וזומ' בימ' היה רגע שהיה ברור לשנינו שזה זהב. מצאנו את הכותר העב' רי שצריך להיות מאש־אפ עם זור' מבים". כבר למחרת, כך הוא מס' פה, התחילו מילים להתנגן ברא־שו. "הספר התחיל לכתוב את עצמו בניגון ברנרי כזה של דבר והיפוכו, לומר משהו ולהסתייג ממנו, לשים לב מה אמרת. 'אני כותב, ברור שהכותב הוא אני, אבל האם אני חי?' הסתירה הזאת בין החיים לכתובה היא בבסיס הדברים אצל ברנר".

הספר של חרש. ניסוי חכם איור ועיצוב עטיפה: אמרי זוטל / הוצאת עם עובד

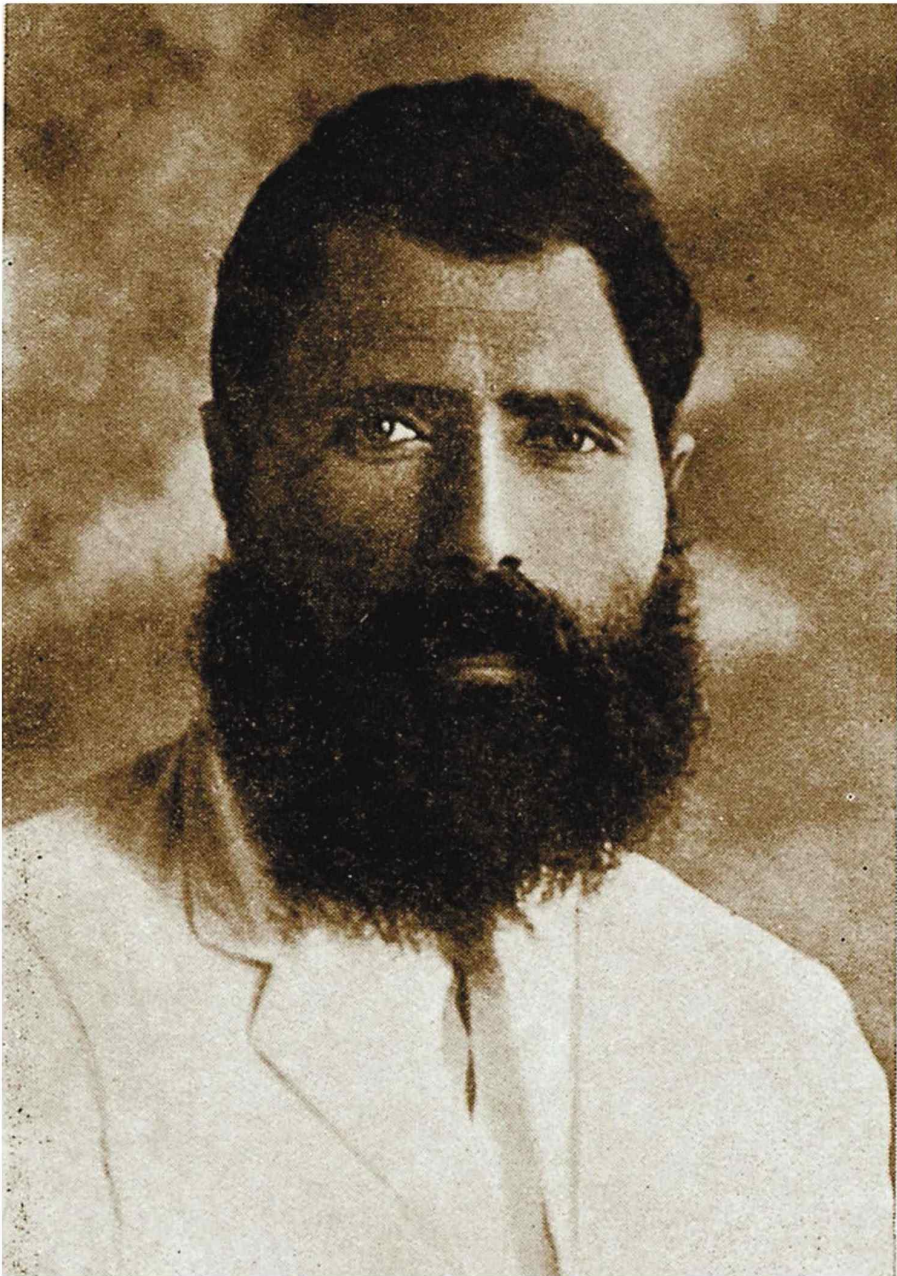
הספר של ברנר. מציאות אחרת איור: אייל אליעזר / הוצאת בלימה

בספר אתה מעתיק את ברנר, את הסיפור שלו ואת הפואטיקה שלו, ואז אחת הדמויות האחרות זועמת עליו שהוא מוצץ מטאפור'ית את דמם של האנשים שס' ביבו כדי לכתוב עליהם. אתה מנסה להגיד משהו על סופרים ומה שהם עושים עם הסיפורים של אנשים סביבם?

"הספר מכיל בתוכו המון כ־קורת על הספר עצמו. אני כותב על סופר שכותב על אנשים אחרים וגם על אנשים באותו בית חווה שנטרפו בידי הזומבים, וכר' תב אפילו בשמם. זה אפשר לי לנהל דיון על המעשה הזה שאני עושה, לכתוב בקול של מישוהו אחר על מישוהו אחר. האם מותר ל־?"

כולכם, כל מי שכותב, עושים את זה.

"כתיבה היא פעולה קולקטי־בית. הרעיון שהסופר הוא אדם בודד, מנותק, שמה שהוא עושה זה הדבר שלו שמקיים את עצמו, רחוק מאוד מהתפישה שלי של

י.ח. ברנר. מבקר אכזר של ההנהגה הציונית צילום: Culture Club / Getty Images

את יכולה לומר שזומבים וסופרים אוכלים את בשר הקורבנות שלהם, הדיון הזה מתנהל בספר. העמדה הזאת היא עמדה מובנת ואני מציף אותה בספר, למרות שהיא לא העמדה שלי".

להחזיר מת לחיים

חרש, בן 44, למד ספרות ופ' סיכולוגיה וכתב דוקטורט על קשב בקריאת ספרות. הוא מתגורר בתל אביב ביחד עם ווגתו, הסופרת דנה שוופי, וביחד הם מוציאים כתב עת לאימה בתרבות בשם "בר". "שכול וכישלון וזומבים" הוא ספרו החמישי וקדמו לו שני ספרי ילדים ונוער, הרומן הבלשי "יתב" טל העולם" שיצא ב-2013 ו"ברונו – פנטזיה כנענית" שיצא ב-2019.

פרט לעיסוקים האלה, הוא מלמד באוניברסיטת תל אביב ובמסגרות כתיבה שונות וחבר בקבוצת הכר' תבים "גילדת הכתבנים", העוסקת בפעילויות חברתיות־ספרותיות. ב"שכול וכישלון וזומבים" הוא מתאר את הנעשה בבית האדום הנצור, שיושביו לא יודעים מה עלה בגורל האנשות, חרדים לגר' רלם, צופים איך בזה אחר זה נופ' לים החברים קורבן לפגחים שבחורץ. כל ניסיון לפרוץ החוצה, להשיג עזרה, לחלץ את מי שזקר' קים לה, כרוך בייסורים ובעימות

"הספר התחיל לכתוב את עצמו בניגון ברנרי של דבר והיפוכו, לומר משהו ולהסתייג ממנו. 'אני כותב, אבל האם אני חי?' הסתירה הזאת בין החיים לכתיבה היא בבסיס הדברים אצל ברנר"

בין יושבי הבית שגם כך הולכים ומתערערים בגלל הסגר הכובל, הקיצוב במזון והחרדה לעתיד. את הספר, חרש מספר, ביסס על חוויות סגר הקורונה שלו, אבל גי' לה בדיעבד שבזומבים יש עוד הר' בה יותר משהדעת נותנת. **זומבים הם המון אספסופי. אתה כותב על סופר מיתולוגי שנדרס בידי ההמון חסר הבינה. מה אתה אומר בעצם?**

"הבנתי בדיעבד שברנר הוא סופר של ספרות התחייה. הוא וב' ני דורו התעסקו בהחייאת עם מת, שפה מתה וארץ מתה. התפישה היתה שמהלך הציונות והספרות בתוכה הוא להחזיר לחיים משהו מת. כשאתה קורא בברנר אתה רואה המון מטאפוריקה שעוסקת במוות, הוא מתאר אנשים חיים

כאילו הם מתים וכותב גם על עצ־מו והדמויות שלו כותבות על עצ־מן שהן חיות מתות. כשמצאתי בטקסט את המקומות האלה, הב' נתי שאני לא כופה את הזומבים על ברנר, אלא מוצא משהו בטק־סט שכבר היה קיים – ומבליט אותו. קימה לחיים היא דימוי חשוב אצל סופרי התחייה. בספ' רות העברית והתנ"כית יש הרבה הכנה מראש לעיסוק בתכנים על המנעד שבין מורבידי לאופטימי. אבל שאלת עלי?"

כן.

"מה שהוביל אותי לעסוק באימה היא הבנה שהחיים שלנו הפכו להיות יותר מפחידים ומעור'ררי חרדה. השינוי שלי קרה במה־לך הקורונה, שהיתה עכורי תקופה קשה – רווק, לבד, בתל אביב, נסגר בתוך הבית שלך. כל המוסדות שבהם חיית – בתי קפה, הופעות – הכל נסגר ואתה לבד בבית, יכול רק לצאת להליכות מסביב לבלוק. הספר הזה נכתב לפני 7 באוקטובר, אבל העריכה שלו נעשתה אחרי וכשקראתי אותו הרגשתי שאני מבין כמה נכון מה שכתוב בו. חוויתי אותו פתאום אחרת ולכן גם ערכתי אותו בהתאם לתובנות שנהיו לי על מה הם חיים בתקופה אפוקליפטית".

הבעיה בחיים בתקופה אפוק'ליפטית היא שלכאורה איש לא מעוניין להתבדר בה בעזרת תכנים על האפוקליפסה. לא כשהיא דור' מה כל כך למציאות. השאלה איך כותבים אימה במציאות כזאת מע־סיקה את חרש והוא ושוופי עסקו בה בהרחבה גם בכתב העת שלהם. ככלל, הוא אומר, "כתיבה על אימה חייבת להיות כזאת שמ' תייחסת למה שקרה ועוזרת להבין את החיים שלנו עכשיו לאור ז'אנר האימה".

בכל ערב בערצי הטלוויזיה משודר ריאליטי קליל ומבדר אחר ואנשים זקוקים לוה. לקחת אותם מהחיים האמיתיים שלהם ועוד לאימה זה עניין רציני.
"אני חושב שלצפות בחדשות זה גורא בהרבה מאשר לראות סרט אימה, כיוון שאין את המר־חק שמאפשר חוויה בטוחה של פחד. כשאתה רואה חדשות אתה פוחד לחייך. אתה נשאר תקוע עם החרדה הזאת באופן שלא עובר שום סובלימציה מיטיבה. ספרות אימה – לכתוב אותה ולקרוא אותה, כמו לצפות בסרטי אימה – מאפשרת לך לברוח מתוך המציאות אל המציאות. לתוך התחושות שאתה חווה גם ככה. אני לא יכול להתרכז בריאליטי כשמה שמעסיק אותי זו חרדה קיומית. אני כן יכול להתעסק בסרטי אימה כי הם מהדהדים את מה שאני חש גם ככה".

כי כולנו ראינו את האפוקלי־פסה משודרת בטלוויזיה בשי־דור חי?

"ש מחקרים מארה־ב שמ' ראים שאחרי פיגוע אנשים שצפו בחדשות באופן אובססיבי יותר מחמש שעות ביום, שזה מה שאני חנו עושים בישראל, סבלו מפוסט טראומה יותר ממי שהיו בקרבת מקום האירוע. צפייה בחדשות

הבית האדום. בספר של חרש זומבים צמאי דם מחכים להסתער פנימה צילום: מוטי מילרוד

בת הזוג דנה שופי. כתב עת לאימה צילום: דוד בכר

“כשאתה קורא בברנר אתה רואה שהוא מתאר אנשים חיים כאילו הם מתים. כשמצאתי בטקסט את המקומות האלה, הבנתי שאני לא כופה את הזומבים על ברנר, אלא מוצא משהו שכבר היה קיים”

חיים בתוך המציאות הזאת? מב' חינתי הספר עוסק בזה".
שבועות אחדים אחרי ש"שכול וכישלון וזומבים" ראה אור, חרש עובד על אוסף חדש של סיפורי אימה קצרים בהשראת המציאות הישראלית. "בכל פעם שאני מג' לה גוון חדש של אימה בחיים שלי אני חושב איך אפשר לכתוב את זה. מהי המקבילה ההולמת בשפת הפחד כדי להביע את התחושה הזאת. כשאני חושב על המשאב הגדול ביותר שיש לישראל עכשיו זה לא הייטק, זה פחד. יש לנו מס' פיק פחד כדי לייצא".
רק צריך להבין איך להפוך את זה לכלכלי.
"בדיוק, רק נבין מה לעשות איתו, איך לכתוב את זה, איך לה' פוך את זה לאמנות. אנחנו רואים עכשיו משהו על אודות האמת של הקיום שהרבה עמים לא רואים. אנחנו מבודדים עם זה, אבל יש פה רגע של אמת שהיא קשה ושחורה — אבל אמת. אפשר לעבד את זה ולהפוך את זה למשהו אסתטי, שיש לו ערך גם בעולם. אחרי ההרס המוחלט של הירשימה וג' גסקי היפנים יצרו את גודזילה. פצצות אטום השמידו ערים של' מות והם יצרו מפלצת שעולה מן הים בגלל קרינה רדיואקטיבית והזנב שלה מפיל בניינים. עדיין עושים סרטים וסדרות על זה. היפנים לקחו את האסון שלהם והפכו אותו לסיוט קולקטיבי עול' מי שיש לו ערך להמון אנשים. גם ישראל יכולה לעשות את זה".

בצורה מושלמת. ספר שעוסק בהיסטוריה חלופית שואל את השאלות האלו: מה קורה כשלוך' חים פנייה לא נכונה בהיסטוריה. החיים בישראל מלאים בכל כך הרבה סוגים של אימה".
אבל אתה לא מתחייב איזה סוג של אימה בדיוק.
"מה שהעסיק אותי היה המ' ציאות הנפשית של הדמויות. איך אנחנו חיים אפוקליפסה. איך חיים כשהמציאות סותרת את כל מה שהיינו אמורים לחוות ואנחנו קמים בוקר אחד והמוות דופק בגדה איך חיים ברגע כזה? איך מסתדרים עם אנשים אח' רים? מה עושים עם החשד? האם מכניסים אנשים פנימה? אלה כל השאלות הגדולות שספרות זומ' בים עוסקת בהן. אני רואה הרבה אנשים שיש להם נטייה לקושי נפשי והדברים האלה מתפרצים בשנה'שנתיים האחרונות בצורת פסיכויות, דיכאונות, מחלות פי' זיות. יש שבר גדול של האומה והוא מתממש בגוף. השבר נמצא בכל מקום, איך ממשיכים? אנח' נו מדברים כל הזמן על מה שיק' רה כשנחלים, אחרי שתיגמר המלחמה, יחזרו החטופים, תתחלף ממשלה. אבל 'האחרי ש' הזה לא מגיע ואנחנו ממשיכים להיות בתוך המציאות הזאת. איך

שאפשר להשליך עליהם. הדור שלנו, שגדל על אוסלו'החמישייה הקאמרית' כאמת מסתכל על העו' לם ולא מכין מה קורה. היה אמור לקרות משהו אחד וקורה משהו שונה לחלוטין. ב-7 באוקטובר הרגשתי שאנחנו בענף הזמן הלא נכון. היה פיצול של היקום ליקום שלא אמור להיות ואני אמור להיות ביקום האחר שבו כל זה לא קורה. הרגשתי שזה לא העולם שלי, יש פה טעות. התחושה הזאת היא תחושה של מדע בדיוני, של ספרות פנטזיה, והיא משקפת את התחושה שלי ביחס למציאות

יכולה להיות מסוכנת לנפש. לעו' מת זאת יש מחקרים שנעשו בת' קופת הקורונה ומוכיחים יתרונות לצופי סרטי אימה. אנשים שראו סרטי זומבים ופוסט אפוקליפסה נהנו מחוסן נפשי גדול יותר בת' קופת הקורונה כי הם לא כל כך הופתעו ממה שקרה. מבחינתם זה היה אה, עוד פעם".

היקום מתפצל

בני דור מסוים, סביב גיל 40, גדלו כשהתרבות הפופולרית הפ' גישה אותם עם זומבים שוב ושוב. באפי ציידת הערפדים ניסחה עבר' רנו את ההכנה שהתיכון הוא פי' הגיהנום ובני נוער נלחמים בשדים ומפלצות. נדמה שבכל רגע נתון זומבים או דומיהם מייצגים קס' טרופה אחרת על המסך, משואה אקולוגית ועד המון מוסת פולי' טית. בתרבות הפופולרית נהוג לזהות את עלייתו של ממשל רפר' בליקאי אמריקאי עם תחיתם של זומבים על המסך. כל זה מוביל לפחד של רבים החרדים מפני האפשרות להיות מוקפים המון של מתים'חיים, אנשים שפועלים כעדר, שיש להם מטרה משותפת אלימה ולא ברורה.
"אנשים שונים מוצאים בזומ' בים דברים שונים", אומר חרש. "ואת פרשנות אפשרית ותחושה

בובת'ענק של גודזילה בטוקיו. התגובה של היפנים לפצצות האטום צילום: Shizuo Kambayashi / AP